

Hamvas Béla

A VÍZÖNTŐ

1.

Aki csillagászzal csak egészen keveset foglalkozott, tudja, hogy mi a precesszió. Ezzel a kifejezéssel azt az eltolódást jelölik meg, amelyet, lehet, a Föld tengelyének ingadozása idéz elő. Tudjuk, hogy a Nap tavaszi napéjegyenlőség idején a Kos csillagképének pontosan nulla fokán kel, ahogy őszi napéjegyenlőség idején pontosan a Mérleg nulla fokán. Az előbbi a tavasz, az utóbbi az őszi kezdete. Csakhogy a dolog nem szokott egyezni. A Föld tengelyének ingadozása következtében évről évre nem is mérhető eltérés keletkezik. A Nap hajszálnyival odébb kel. De ha két év között a különbség csaknem semmi, száz év alatt már, ha nem is számottevő, de mérhető. A különbség kétezer év alatt körülbelül harminc fokot tesz ki hátrafelé, vagyis a tavaszi napéjegyenlőség pontja előrehalad. Ezt hívják precesszióknak.

A precesszió miatt támad az a helyzet, hogy kétezer év elteltével, tavasszal a Nap már nem a Koscsillagkép nulla fokán kel, hanem, mivel harminc fokkal eltolódott, a mögötte levő csillagkép, a Halak nulla fokán. És amikor kétezer év elmúlt, a Nap már nem a Halakban kel tavasszal, hanem hátrál és átlép a következő csillagképbe, a Vízöntőbe.

A csillagászatban ennek a jelenségnek csak annyi fontosságot tulajdonítanak, mint a többi kozmikus jelenségnek: tudomásul veszik és pont. A keleti asztrológia azt mondja, hogy ilyen kétezer esztendő körülbelül egy világhónap. Tizenkét világhónap, körülbelül 26 ezer év, egy világév. Mert a keleti asztrológia tágabb, fölényesebb, szélesebb távlatú szemlélete összefüggést talált a csillagjárás és az emberiség sorsa között. Az egyes világhónapok nagy történelmi korszakok, görög szóval: aiónok. A hónapok annyira zártak, hogy az egyikből a másikba való átmenet kritikus. A világévek felén, hat világhónaponként pedig nagy katasztrófák keletkeznek. Ilyen volt a legutóbb, időszámításunk előtt tizenháromezer évvel, Atlantisz elsüllyedése.

Ma a Halak csillagképéből lépünk ki. A hónap befejeződött, és az aión lezárult. Válságos időbe jutottunk, s ezt csaknem mindenki saját bőrén is érzi. Most lépünk át a következő képbe, a Vízöntőbe. Tökéletesen új élet következik, miután a régi lezárult. Az egész Földet és emberiséget alapjában megrázó események megjelenése. Az apokalipszis egy neme. Hogy a Halak-korszak milyen volt, azt tudjuk. Kétezer év története beszél róla. Hogy a Vízöntő milyen lesz, azt senki sem tudja. Amiről e pillanatban tudomást szerezhetünk: mi történik, amikor a Halakból a Vízöntőbe lépünk.

2.

Abban az időben élünk, mondta Le Bon ötven évvel ezelőtt, amikor az egyén tudatos tevékenységének helyébe a tömeg tudattalan tevékenysége lép. A változás akkor nemcsak hogy ártalmatlannak, hanem kívánatosnak látszott. Voltak, akik a tömeget zendülésre izgatták. Marx és a szocializmus apostolai, anélkül, hogy tettüknek jelentőségével csak távolról is tisztában lettek volna, lázadást készítettek elő. Ha tudták volna, hogy az uralomra jutó tömeg az emberiség nagy eszméit egyáltalán nem úgy fogja megvalósítani, ahogy hitték, sőt, mivel magával kell hoznia magát, mint ahogy egész lényét és természetét is magával hozta, az összes eszmék megvalósításának lehetőségében való reményt egyszerűen át fogja húzni, az apostolok forradalmasító irataikat minden bizonynyal nem írták volna meg olyan könnyelműen. Ha ma Marx, Engels, Lassalle vagy a forradalmárok közül bárki felébredne, s meglátná, hogy mi volt az, amit oly hévvel ébresztgetett, gondolkodóba esnék. S ha lenne benne, mint ahogy a legtöbben volt, a komolyságnak kicsiny szikrája: Nem ezt akartam, dadogná szegény az önvádtól lesújtva. Mindegyik azt hitte, hogy a tömegben angyalt ébreszt. Ma már látná, hogy nem az. És már látná, hogy a szörnyeteg felébredt. Az egyén tudatos tevékenységének helyébe a tömeg tudattalan tevékenysége lépett. Az apostol kézzelfoghatóan tapasztalhatná, hogy a társadalom csak valami másnak *a* függvénye. A tömeg uralma azt jelenti, hogy az egyéni, világos, értelmes, józan, tudatos tevékenység helyébe a tömeg zavaros, vak, homályos, tudattalan tevékenysége lép, és ezzel az egész emberi lét elhomályosul és elsüllyed. Ez volt az, amire a forradalmárok nem gondoltak.

Voltak, akik a tömeg uralmának jelentőségét átlátták. Megértették, hogy itt nem uralmi kérdésről van szó. A világhelyzet változott meg. A folyamat nem társadalmi, hanem annál mélyebb: alapvetően életrendbeli. Azzal, hogy a tömeg jut felülre, szükségképpen együtt jár, hogy a tudattalan tevékenység jut felülre. Az egyéni és világos gondolkodás és tevékenység elkezd a tömeg zavaros, tudattalan tevékenységétől függeni. Ami egyszerű és értelmes, az függ a vaktól és zavarostól. A magasabb függ az alacsonyabbtól. Fordított helyzet támad. Az ember fejjel lefelé kezd élni. S a következmények beláthatatlanok.

A szocialisták második nemzedéke, Pareto és Soréi jól látta, hogy tulajdonképpen nem a tömeg testvériségéről, szabadságáról és az emberiség nagy eszméinek diadaláról van szó. Véleményeiket már nem is fogalmazták meg olyan kezdetlegesen. A burzsoá és a proletár osztályharca felületi társadalmi jelenség, amely alatt a világos tudat és a vak tudattalan harca folyik. Akkor a harc még nem dőlt el.

Pareto rezignáltán állapítja meg, hogy egy gondolatnak minél kevesebb világos igazságértéke van, a tömeg annál jobban ragaszkodik hozzá. Ezt a homályos és kétes valamit reziduumnak nevezte el. A reziduum értelmetlen. Ösztönöz, de irracionálisán, és nem ér el semmit. Ez a tömeg

jellegzetes gondolkozásformája. A gondolathoz egyébként semmi köze sincs. Aminthogy nincsen köze annak sem, amit Soréi mítosznak nevez. Mítosz azért van, mert a tömeg nem tud gondolkozni, belátni és mérlegelni: a mítosz a szenvedély, a vágy, az ösztön lecsapódása.

A második nemzedék már látta, hogy a reziduum, vagyis a mítosz, a tömeg tudattalan tevékenységének ismertetőjele. Látta azt is, hogy a harc a tudatos és a tudattalan gondolkodás között megindult és tart. Hogy egyebet nem látott, azt nem lehet tőle rossz néven venni. Ezeknek az embereknek a képessége egészen átlagos volt.

Végül azok, akik a helyzetet az első pillanatra megértették. Mindenekelőtt Kierkegaard és Nietzsche. Aztán a kicsiny sereg: Faguet, Merezkovszkij, Pannwitz, Evola, Bergyajev, Valéry, Ortega, Jaspers. Nem éppen rangsorban és nem teljesen. Amit láttak, a következő volt: az eddig alul elhelyezkedett tömeg a társadalom magasabb rétegébe tört. Ezúttal a barbár, nem mint régebben, a népvándorlás idején, a fejlett és magas embert távolról és kívülről rohanta meg, hanem alulról és belülről. Az emberben magában van a tudattalan, ami feltört, és a társadalomban magában van a tömeg, amely feltört. Ez az új népvándorlás, a barbárság vertikális betörése. Amivel együtt jár, hogy a helyzet nemcsak kívülről változik meg; a fejlett és magas ember elűzésével és a fejlett és magas életrend elpusztításával az ember pszichológiai helyzete is megfordul. Ami felül volt, az most lekerül, s ami alul volt, az felmerül. A tudattalan jut fel, a tudat pedig le. Nem az értelem van fent, hanem az ösztön, nem a fény, hanem a homály, nem a *paradiso*, hanem az *inferno*, nem a magas, hanem az alacsony, nem a rend és a józanság, hanem a rendetlenség és a szenvedély. Nem a tudatos gondolkodás, hanem a reziduum és a mítosz. Ezért a fordított rend a kiválasztásban, az értékelésben, a rangsorban, az ízlésben.

Ehhez hasonló katasztrófa az embert csak akkor érte, amikor a földet özönvíz árasztotta el, és az emberiség az óceánban elmerült. De akkor az elmerülés külső volt, mint ahogy a népvándorlás is külső: ma az ember saját tudattalanjában és a társadalom saját tömegében merül alá. Az óceán a tudattalan, és a tudattalan az óceán. Vízözön annyi, mint elmerülni a tudattalanban. Ma éljük ezt a belső vízözönt.

3.

Ebben az új helyzetben az, hogy ami lent volt és felkerült, éppen olyan végzetes, mint az, hogy ami fent volt, az elmerült. A tömeg helye lent van, ahogy lent van a tudattalan helye is. Sorsa szerint ide tartozik. Az ökör, ha a szekeret *húzza és* szánt, szent állat. Ha felkerül, sárkánnyá változik. Az ekét nem *húzza* többé, az igát ledobja, megvadul és tüzet okád. Az uralkodó helye fent van, mint a tudaté. Sorsa szerint ide tartozik. Az angyal, ha fent él, szent lény, de ha lemerül, ördögivé változik. Nem áraszt világosságot és tüze vulkanikus lesz. Ha a tudattalan, amelynek

helye lent van, felkerült, éppen olyan démonikussá válik, mint a tudat, amelynek helye fent volt és lemerül. A szent igavonóból sárkány lesz, a szent világosság angyalából sátán. Mert ami lent türelmesen szolgáló ökör, az fent szörnyeteg, és ami fent fényes angyal, az lent ördög. És az, hogy az igavonóból sárkány lett, éppen olyan katasztrófa, mint az, ahogy az angyalból sátán.

Vannak, akik még ma is azt merészelik hinni, hogy az igavonó a jármot eleget viselte, s most már ideje az angyal helyébe lépni, hadd húzza az az ekét. Az észrevétel figyelemre méltó lenne, ha időnként meg lehetne tenni, hogy az ember a hasát a nyakán, az agyát pedig a gyomra alatt viselné. Eppen olyan értelmes lenne a fákat felkérni arra, hogy ezek után gyökereiket dugják ki a földből, ágaikat pedig fűrják a talajba. A has felül, a nyakon éppen olyan démonikussá válnék, mint az agy alul. Ha a belek elkezdenének gondolkozni és életterveket szöni, ezek bél-gondolatok lennének. Mint ahogy a tömeg uralomra jutásának legelső jele a belek gondolkozásának felülkerekedése volt: előtérbe lépett minden, ami táplálék, gazdaság, gyomor, földi javak, étel. A sárkány egész léte, hogy zabál és horkol.

Ha pedig nem tud jóllakni, rablásra indul, és aki eléje kerül, azt leüti. Nyersanyagra van szüksége -, a tömeg korszakának jelszava: nyersanyag. De ha az agy lemerülne, és elfoglalná a belek helyét, fel kellene hogy lázadjon abban a sötétben, amelyet nem szokott meg, s amely lénye ellen van. Mint ahogy a lemerült szellemi ember ma nem egyéb, mint szintiszta lázadás. A lázadó agyvelő éppen olyan gonosz, mint a gondolkozó bél. Eppen olyan démonikus, mint a gyökereivel fölfelé s ágaival lefelé fordított fa. Az igába fogott angyalnak sátánná kell változnia, ahogy az uralkodói székbe került ökörnek sárkánnyá.

4.

A tömeg lélektanával mindenki tisztában van annyira, hogy azokat az általános elveket, amelyeket még Le Bon vagy utóbb MacDougall és Lévy-Bruhl állapítottak meg, nagy vonalakban ismerje. Tömeg és tömeg között nincs különbség. Teljesen mindegy, hogy kik vannak együtt, kongresszusra gyűlt diplomaták, gyűlésre hívott akadémikusok, parlamenti ülésen a képviselők, az osztályban az iskolás gyerekek, választópolgárok, szakszervezet, mezőgazdasági munkások, törvényszéki esküdtek vagy színházi nézőközönség. Miért mindegy? Mert bármilyen csoport legyen is, az ember tudata, bármilyen kidolgozott legyen egyénileg, lefokozódik. A tömegben az egyéni tudat megsemmisül. A tömegnek teljesen új, minden egyéni magatartástól független tulajdonsága van. Ez éppen az, hogy tudattalan. Izgékony, hiszékeny, egyoldalú, maradi, zsarnok, tompa, sötét, hisztérikus; intelligenciája, ítélete nincs, mérlegelni nem tud, könnyen meggyőzhető, még könnyebben vezethető és becsapható. Tömegbe kerülve a legértelmesebb ember is egyik pillanatról a másikra megbutul. Az agy kikapcsolódik, az értelem

tevékenysége megszűnik, a tudat elmerül, s helyébe a homályos, zavaros, labilis benutság lép, ami éppen a tömeget jellemzi. A világos és józan értelem kialszik, és az ember fölött az uralmat ellenőrizhetetlen ösztönzések veszik át. És az ember a tömegben maradéktalanul felszívódik. *The group is feeling and acting as one soul* - a tömegben levők egyetlen lélekké olvadnak. A tömeg nem ítél, nem gondolkodik, nem szeret, nem próbál megérteni, hanem fél, őrzöng, bämül, meghódol. De mindenekfölätt, szöl Le Bon, rombol. Aztán hozzáfűzi: a tömeg felkerülése mindig negatív eredménnyel jár, s ezért a tömeg feladata a kultúrákat megsemmisíteni. A tömeg talán egyéniségalatti, talán egyéniségutáni állapot. A lélek viselkedése megváltozik: önmagáról való tudata elborul. Annyira, hogy Lévy-Bruhl szerint az ember magát elveszti, és mással összetéveszti. Kollektív állapotban az ember olyasvalamit hisz, amit nem is ő hisz, hanem csak úgy általában hisznek. Az ember nem egyéni lény, hanem valamivel azonosítja magát, nézettel, érzéssel, tettel, esetleg tárggyal, esetleg más emberrel. Ezt a jelenséget *participation mystique*-nek nevezték el. A tudattalan, nem lévén birtokában még a kezdetleges megkülönböztetéshez szükséges eszközöknek sem, állandóan összetéveszti magát valami vagy valaki mással, és ennek a másnak véleményét vallja és életét éli, mialatt saját magáról való tudata félig feloszlottan az ösztönök zavaros mélyében lebeg.

5.

A rövid emlékeztető szükségképpen kapcsolódik a másikkhoz. Ennek nagy vonalakban való ismeretére szintén számítani lehet. Elég sokan, de főként Merezskovszkij, Pannwitz, Rathenau és Keyserling hatásosan leírták már azt a jelenséget, amelyet aztán a barbárság betörésének vagy a tömeg lázadásának, vagy új népvándorlásnak, vagy a lélek özönvízének neveztek el. Amit ebben a pillanatban hiányolni lehet, mindössze annyi, hogy a tömeg lázadását még senki sem állította párhuzamba azzal a folyamattal, amely a saját személyes tudattal rendelkező emberi lénynek a tömegben való kialakulásában jelentkezik. A párhuzam pedig nemcsak kínálkozik. Ma már parancsoló kényszer, és követeli, hogy észrevegyék. Az emberiség tömegé lett, a személyes öntudat kialakulásában van, részben kialakult, és az egyén tudatos tevékenységének helyét a tömeg tudattalan tevékenysége foglalja el. Amiről a tömeglélektan beszél, nem is a tömeg lélektana, hanem az a folyamat, amit a barbárság merőleges betörése jelent. Az egész emberiségben a józan és világos értelem helyébe az izgékony, homályos és hisztérikus tudattalan lép, amelynek intelligenciája nincs, mérlegelni nem tud, amely úgy viselkedik, mint egy választógyűlés vagy színházi publikum, vagy egy osztályra való iskolás gyerek. Az egész emberiség készül egyetlen lélekké olvadni, amely hiszékeny, maradi, zsarnok, gondolkodni, szeretni nem tud, csak félni, reszketni, őrzöngeni, és főként pusztítani, mert a tömeg feladata a kultúrák lerombolása. Egyéniségalatti állapotba merültünk, és önmagunkról való külön tudatunk

elhomályosodik. S ebben a folyamatban a tanultság éppen úgy nem véd meg, mint a tömegben. Műveltség, rang, vagyon, állás, osztály, tudás az embert attól, hogy a nagy homályos árnyék elérje és elborítsa, nem védi meg. Semmiféle eddig megszerzett emberi képesség, tehetség, szellem, magasság nem elég hatékony ahhoz, hogy az embert az elmerüléstől megóvja. A kezdődő primitivizálódás kivétel nélkül mindenkit kikezd és aláás. A szellemet kioltja, az ízlést a legalsó vonalra szállítja le, a vallásból babonát csinál, az istenekből bálványt, a világos és józan gondolat helyét zavaros mítosz és bizonytalan reziduum foglalja el.

6.

A kezdődő primitivizálódás folyamata most már elég világos ahhoz, hogy tovább lehessen menni és az első lényeges lépést meg lehessen tenni. Amiről eddig szó volt, szétszórva bár, de mindenki számára hozzáférhetően, könyvekben őrizve feküdt. A következmények és a távlat átgondolása késett. A helyzet ahhoz, hogy az ember ne várakozzon tovább, megérett.

A primitív embernek, akiről szörnyű mennyiségűvé dagadt irodalom beszél, a tudomány azóta, amióta az alulról való népvándorlás folyik, egészen különös figyelmet szentel. Néprajz, lélektan, társadalomtudomány, vallástudomány egyöntetűen azt vallja, hogy a primitív ember a kultúrember őse, alapja és kezdete. Őseink primitívek voltak, vadak, emberevők, az erdőben laktak, kövekkel verték agyon egymást, az asszonyokat rabolták, írni, olvasni nem tudtak, és ahogy Jung beszéli, isteneiket úgy tisztelték, hogy tenyerükbe köptek, a nyálat szétkenték, és a felkelő napnak megmutatták. A tudománynak a primitívek iránt táplált és egyáltalán nem titkolt rousseau-i lelkesedése már odáig fejlődött, hogy akár Szophoklészről, akár Shakespeareről, akár az ima lényegéről vagy az áldozatról legyen szó, mindenekelőtt lelkiismeretesen megkérdezték a patagónokat és a pápuákat. És amikor az egész sikerült kiirtani pozitívizmus formájában, tüstént visszatért mint kultúrmorfológia. A tudomány összetéveszti a primitívet a primerrel, és a vadat az archaikussal. Azt hiszi, hogy a primitív ember volt a magas ember fiataalkora, egyszerűbb foka, éretlenebb és kezdetlegesebb ideje. Mindenképpen, ha valaki a magasabb ember dolgait kutatja, először azt gondolja, a primitívet kell megvizsgálnia, mert ott van mindennek az eleje. Egész életünk benne nyugszik egy kaffer falu életében. S ha már valaki valamilyen formában a mai jelenséget ott megtalálta, nyert. Csak azt kell mondania: a fejlődés folyamata és mindenki érti, hogy a fejlődés folyamatán szűrve, bonyolítva, meggyúrva, átöltöztetve, meghígítva, megfelelően elsápasztva a jelenség mai alakjában készen áll.

7.

A tudomány e stupid véleményét nem menti semmi. Mindenekelőtt és - fölötte azért, mert kivétel nélkül minden életjelenség a primitív ember világában ahelyett, hogy egyszerűbb, világosabb, kezdetibb lenne, végtelenül bonyolultabb, elmosódóbb, zavarosabb és irreálisabb. A primitív jelenségekben az ember saját életének ősi elemeit egyáltalán nem ismeri fel önkéntelenül és közvetlenül. A primitív ember egyáltalán nem is elemi. Amit általában mindenki elementárisnak érez és tud, és amiben saját életének igazi elemeit közvetlenül úgy felismeri, hogy azt kell mondania: ez az! - ezt az elementárist és ősit, kezdetet és priméert éppen nem a vadembernél találja meg, hanem a legmagasabb embernél, a génusznál.

Ez valahogy egészen magától értetődik. A tudomány nem képes lemondani arról a tévhitéről, hogy *a* dolgok lent erednek, és alulról fölfelé mennek. Ez a rousseau-i szentimentalizmus benne, azt hinni, hogy a kultúra eleje az erdőben van. Később gorombább lett, amikor pozitívnak vallotta magát. Hiába látja be, hogy nem a városi templom épül a falusi mintájára, nem a művelt ember gondolkodik és öltözik a vad szokás szerint, nem a város táplálkozik a vidék ízléséből, hanem fordítva, a tudomány nem tudja levetni azt a hitet, hogy a dolgok származását alulról kezdje, és belássa, hogy éppen nem az az egyszerűbb, a világosabb, az elemibb, ami lent van, hanem ami fent. A zseniális ember közelebb áll a kezdethez, mint a paraszt vagy a vad. És a tisztult, világos, elemi jelenségtől az ember minél távolabb lép, annál zavarosabb, kétesebb, bonyolultabb és összetettebb lesz.

8.

Amikor Lévy-Bruhl a primitív emberről írt könyvében először mondta ki, hogy a vadember gondolkozását prelogikusnak kellene hívni, vagyis olyan gondolkozásnak, amely a logikust megelőzi, Durkheim kitűnő érzékkel tiltakozott ellene. Lehetetlen, szólta, a primitív gondolkozást a mai előzményének tekinteni. A tudomány baklövéseit igen nagy óvatossággal követi el, még ennél is több: módszeresen. Ami később megakadályozza abban, hogy a hiba kijavítását lehetővé tegye. Mert amire a bajt észreveszi, már éppen a módszerességénél és óvatosságánál fogva annyi egyéb vonatkozással került viszonyba, hogy ha a téves gondolatot ki is emelik, minden vonatkozását felszámolni már nem lehet, és közvetett nyoma megmarad. Ezúttal is ez történt. A prelogikus gondolkozás tételéből nem lett doktrína, de közvetett hatása a lélektan, vallástudomány, néprajz, társadalomtudomány egész területén mindenütt megtalálható.

A logikát Mallarmé úgy határozza meg, hogy *a* lét ősharmóniájának tudata. Logikus gondolkozás ezek szerint az, amely a kozmikus ősharmóniával megegyezik. A logikáról általában azt tartották és tartják,

hogy merőben az értelem dolga, és hogy a szabatos gondolkodás törvénykönyve. Mallarmé meglátja, hogy a helyes gondolkodás nem az emberi értelem autochton sajátosága; a törvényeket az értelem valahonnan vette. Az értelemnek, amikor helyesen működik, vagyis amikor logikus, mintája van: ez a minta és példa a kozmikus ősrend összhangja. Az értelem a törvényeket valahol állandóan látja, s onnan olvassa le. Hol látja? A világ isteni rendjében. Az értelem nem egyéb, mint az emberi szerv és tehetség, amely a kozmikus rendet felismeri.

A logika törvényrendszere a világ ősrendjének az emberi lélekben való jelentkezése. Logikusan gondolkodni nem annyi, mint szárazon, elvontan, mesterkélten, természetellenesen, hanem annyi, mint a világ rendjével összhangban gondolkodni: egyszerűen, következetesen, józanul és világosan. Amikor a tudomány feltételezi, hogy az elementáris ember még nem tud logikusan gondolkodni, ezt az embert tulajdonképpen azzal gyanúsítja meg, hogy a kozmikus ősarmóniát nem tudja felfogni. Ami viszont azt jelenti, hogy ez az ember a világ ősrendjével nincs összhangban. Tényleg így is van; azzal a különbséggel, hogy a logikával nem rendelkező ember nem az elementáris, hanem a primitív, vagyis nem az ősi ember, hanem a vadember.

9.

A primitív nem az ősember, a vad nem az archaikus, és a kezdetleges nem az elementáris ember. *Der Urstand des Menschen ist gewiß nicht der der Primitivstufe* - az ember ősállapota egészen biztosan nem a primitív. "Amit primitívnek hívnak, sokkal inkább olyan helyzet megjelölése, amely visszaesés a történetelőttiség kései visszamaradottságába." A vadember nem az első ember, hanem a kései időkben lemaradt és megrekedt lény. Ez a jelenség "a történet emlékezetébe eső korban is kétségtelenül tapasztalható az egyiptomi fellahnál, a mexikói maja népeknél és másutt, ahol kitűnik, hogy a primitivizálódás nem egyéb, mint a történetutáni lélek lezüllése".

Az emberben a történet végén, amikor egy aión lezárul, a személyes tudat elhomályosodik, és az egyén tudatos tevékenységének helyébe a tömeg tudattalan tevékenysége lép. A kollektív pszichébe süllyedt ember tömeggé válik. Primitívvé lesz, vagyis elkezdődik a lelki visszafejlődés kései történet-előttisége (*vorgeschichtlicher Spatzustand seelischer Rückbildung*). A tömeggé vált ember abba az állapotba merül alá, amelyben a logikus gondolkodást, a világos és szabatos, értelmes józanságot elfelejti. A kozmikus ősarmóniával fenntartott kapcsolata megszűnik. Az értelem elborul. Ez az állapot, amit prelogikusnak hívtak, de amiről kitűnt, hogy posztlogikus. A primitivizálódás, más szóval a kollektivizálódás az ember egyéni létét elnyomja, és helyébe a tömeg életét teszi. Mérlegelés nincs, az intelligencia eltűnik, az ítélőképesség elhomályosodik, az ízlés, szellem alászáll. Ehelyett felmerül az

ingerlékenység, irigység, hisztéria, szenvedély, hiszékenység, névtelen félelem, indokolatlan bámulás és gyűlölet, babona és bálványok.

Az ember, akit primitívnek hívnak, nem az idők legelejéről származik, hanem az idők legvégéről. Ez a történetutáni ember. Nem a nép ez, amelyből a történet kifejlődik, hanem a tömeg, amely a történet lezajlása után megreked és visszakorcsosul. A primitív a világról letöredezett és félreesett hulladék, amely egy masszába tömörülve megáll, és irányát visszafelé veszi: a sötétség, az elkorcsosulás felé, és korcs szörnyeteggé válik.

10.

Az a jelenség, amit a tömeg lázadásának neveztek el, tulajdonképpen a tudattalan lázadása. Mert az, ami történik, nem külső, hanem belső természetű. S a tudattalan lázadása nem egyéb, mint a kezdődő visszafejlődés. A mai tömeg elkezd a történetelőttiség kései elmaradottságába visszamerülni. Primitívvé válik, a személyes tudat kialszik, az istenek helyét bálványok és fétisek foglalják el, mindaz, ami vad, szörnyű, izgató, szemfényvesztő, tért hódít, a gondolat helyét a hiedelem foglalja el, az ember nem tudja magát megkülönböztetni mástól, s azonosul valamivel, amihez semmi köze. A társadalomban a barbárság vertikális betörése a lélek láthatatlan világában lejátszódó katasztrófának csupán látható jele: a valódi változás belül, a psziché világában folyik le, úgy, hogy a tudattalan, mint a megáradt óceán, az emberi tudatot elborítja. Ez a mai ember sorsában az özönvíz. Már nem fenyeget. Már itt van, és az emberiség nagy részét már el is borította. A tömegesedés jelei a primitívség jelei: az egész emberiség leszállt a tudattalan homályba, és elsüllyedt abban a sötétségben, amelyben a primitívek élnek. A körülmények külső jellege a tényt alig módosítja: hogy ezúttal civilizált primitívségről van szó, vagyis gépesített barbárságról. A körülmények külső jellege az ember valódi világhelyzetét még sohasem tudta módosítani, megváltoztatni meg éppenséggel nem. Azok a szerzők, akik az emberiség barbarizálódásáról gondolkoztak és írtak, azt hitték, hogy a veszély a szellemet, a kultúrát és a magas embert fenyegeti. A magas embert a tudattalan árja csak akkor ragadhatja el, ha egzisztenciális lényében tulajdonképpen nem magas. Egyébként primitívvé és vaddá csak tömegember válhat.

11.

Nemrégiben valaki egészen alapvető lélektani megkülönböztetést tett, és erre kivételesen szerencsés kifejezést talált. Észrevette, hogy az emberi lélek teljességét megjelölő fogalomra szükség van. Olyan lélekről van szó, amelyben mindaz, ami a lélek egész voltához kell, együtt van. Ilyen tökéletesen teljes, hiánytalan, minden oldalon kerek és befejezett lélek, ahol érzékek, tudat, értelem, imagináció, képzelet, intuíció és minden egyéb harmonikusan találkozik, természetesen csak az isteni lélek. De

néha, szerényebb formában jelentkezik az embernél is, és akkor úgy hívják, hogy személyiség. A személyiségben a lélek minden tulajdonsága és eleme együtt van.

Ezzel szemben áll a másik lélek, amely töredékes és foszlányszerű, hiányos és befejezetlen. A kétféle lélek között levő különbség azonban nemcsak az, hogy az előbbi teljes, az utóbbi pedig töredékes. A lényegesebb különbség az, hogy a teljes lélek mindig nagyobb, kerekesebb, teljesebb és egészségesebb, a töredékes pedig minden nappal szűkebb, foszlóbb, porhanyóbb, feloszlóbb. Ezért az egész léleknek ez nemcsak tulajdonsága, hanem természete és célja is; a töredékes lélekben a letöredezés és feloszlás napról napra puhultabb, homokosabb, feloszlóbb lesz. A teljes egész lélek, amelynek törekvése, természete, célja, ösztöne, hogy mindig egészségesebb legyen: a Makropsziché. A töredékes, amelynek ösztöne, hogy mindig kisebb, hiányosabb és üresebb legyen, a Mikropsziché. Makropsziché annyi, mint Nagy, univerzális, egyetemes, kozmikus lélek; Mikropsziché annyi, mint Kicsiny, atomisztikus, homokszemes lélek.

12.

A primitív ember életének fő jellemvonását abban találták, hogy totemisztikus. A totem jel, jelvény, esetleg kép vagy ehhez hasonló külső dolog. A jel vagy kép azonban nem közönséges tárgy, hanem a primitív életében és hitében átvitt értelme és jelentősége van. Ilyen totem a civilizált népeknél a nemzeti hős neve vagy szobra, a zászló, a nemzeti dal. Totem úgy keletkezik, hogy az ember a tömegben nincs tisztában a nemzettel, a fajjal, a nyelvi, a közös népi sors jelentőségével, és a közösség életének nagy tényeit és valóságát tudatosan nem is képes felfogni. Ilyenkor lép fel az, amit Soréi mítosznak, Pareto reziduumnak nevezett el. Ez a képlet valamilyen tárgyba vetítve a totem. A totem magába szívja a tömeglelket. A totemet úgy is meghatározták, hogy a kollektívizmus hipertrófiája. A totem mikropszichikus jelenség, és pontosan megfelel a Makropsziché isten-tudatának. Amikor az emberben az egyéni tudat homályba vész, a kollektívum felülkerekedik és elárad. A kollektívizmus totemeket alkot, jeleket és jelvényeket, s most már csak ezek a jelek jelentik a lelket. A Mikropsziché annyira széttöredezett és szertefoszlott, hogy az emberi lények úgy élnek egymás mellett, mint a homokszemek vagy a kavicsok, lényeges és komoly érintkezés nélkül, atomisztikusan. A közösségben ilyenkor már nincs összetartás és összetartozás. Szükség van valamilyen külsőségre, ahol a sok parányi Mikropsziché találkozik és egyesül. Ez a jelkép a totem. Sitwell Osbert *Hármas fűga* című elbeszélésében felveti azt a lehetőséget, hogy néhány évtized múlva elkövetkezik az a helyzet, amikor már csak három embernek lesz egy lelke. Akkorra az az idő már régen elmúlt, hogy mindenkinek sajátja legyen. A biztosítási hivatalnoknak, a katonatisztnek és a klub pincérének közösen csak egy lelke lesz. A dolog komikusán hangzik. Az is. A

Mikropsziché állapot végtelenül groteszk. De a primitív embert éppen ez a furcsa és torz töredékesség jellemzi. A tömegben a totem nem ilyen hármas lélek jelképe, hanem olyan kép, amelyben százan és ezren és tízezren élnek együtt. Esetleg több millió ember közös lelke. A totem persze nem tényleges, hanem csak pótlélek. De ez a pótlélek a primitív tömeg számára végtelen fontos. Ez őrzi számára a lelket.

13.

A Makro- és Mikropsziché megkülönböztetése a primitív tömegnek azt a másik rejtélyét is megérteti, amit az angol Tylor nyomán animizmusnak neveztek el. Anima annyi, mint lélek. Az animizmus pedig azt jelenti, hogy a primitív ember a dolgokat, tárgyakat, köveket, eszközöket meglelkesítve gondolja el. Más szóval ugyanez: saját lelkét a tárgyakba vetíti. Azt hiszik, hogy a tárgyak lelkes lények, és minden dologban rejtőzik, ahogy ők mondják: mana. A manáról már tudjuk, hogy nem, mint a tudomány hitte, a kezdet lelke, és nem az őslélek, hanem primitív, vagyis elkorcsosult és kései történelőttségbe visszafejlődött lélek. Mikropsziché. Széttöredezett, atomokra bomlott zavaros valami, ami nincs megkötve, s amit a primitív nem is él teljesen magáénak. Ahhoz, hogy az ember a pszichét önmagának tudja és saját lényének élje, öntudatosnak kell lennie. A primitív pedig éppen a tudattalan. Az apró leikecskék szabadon lebegnek és kószálnak, beleesnek a tárgyakba és eszközökbe és dolgokba, és ott laknak. Az animizmus nem egyéb, mint hogy a szétfoszlott lélek zavaros homályában a primitív embertöredék Mikropszichéjét elveszti, és beleejti a dolgokba, vagyis nem egyéb, mint az a jelenség, hogy a tökéletesen tudattalan sötétségbe süllyedt Kislélek önmagát a dolgokba behelyettesíti, és magát a dolgokkal összetéveszti.

14.

Most már csak egyetlen elintézetlen kérdés maradt: a modern materializmus értelme. Ami nem egyéb, mint az egész materializmus értelme. A kérdéshez hozzá se lehetne nyúlni, ha nem jelentkezne az a sajátságos gondolkozó, akinek a legnehezebb, legkényesebb és legvégső dolgokhoz egyedülálló érzéke volt, Franz Baader, ez az utóbbi időben teljesen mellőzött, részben elfelejtett, igaz, rendkívül nehéz gondolkozó. Baader a választ úgy adja meg, mintha a jelen kérdést egyenesen hozzá intézték volna.

Az anyag, mondja, nem primitív valami. S ebben megegyezik nemcsak az őskeresztény szerzőkkel, hanem a nagy keleti hagyománnyal is. Az anyag a világban nagy katasztrófák miatt beállott kozmikus zűrzavar, összeomlás, erők összetörése, széthullása következtében keletkezett. Beszélnek, hogy a világegyetemben van egy égitest, csak egyetlenegy, a Sirius Béta, a kihűlt és kihalt csillag, fénytelen, hotelen, mozdulatlan test, ahol az atomok összehányva, egymás hegyen-hátán, rendetlenségben,

mint egy kolosszális szemétdombon, elpusztultán nyugszanak. Ez a Sirius Béta a pár excellence anyag.

Az ember igen helyesen teszi, ha az anyagot a természettől óvatosan elválasztja. A természet, írja Baader, a kozmikus asztrálszellem részleges spirituális potenciája. A nehéz idegen meghatározást felbontva, a következőkben lehetne megérteni: a világokat alkotó szellem csomópontokra gyűlik, égitesteket, napokat, bolygókat alkot, és ezek az alkotások azok, amelyeket részben és egészben természetnek kell hívni. A természetben elementáris szellemi képességek nyugszanak. A természet, filozófiai műszóval élve: szubsztancia. A világ lényeges alkotóeleme.

Az anyag nem szubsztancia, hanem az összetört és lehullott természet szemete, s a világban való jelenléte tökéletesen lényegtelen. Az anyag a természet excrementuma. Kaotikus zavarban megállt és kiselejtezett természettörmelék, részben nagy válságok, végzetes összeütközések, szakadások, részben pedig kiválasztás, megemésztetlenül való kidobás, leporlás eredménye. Az anyag elhalt és depravált természet. Az anyagban a természet össze van törve és félre van dobva. A természetben tulajdonképpen nincs anyag, mert ott minden atomnak az alkotó világszellemtől megjelölt helye és a természet minden atomjának szellemi tartalma és értelme van. Anyag csak a természetben, vagyis a spirituális kozmoszon kívül van, kaotikus rendtelenségben, összekavarva és az eleven világból kisöpörve.

E magyarázatból most már körülbelül mindenki sejti, hogy a materializmusban miről van szó. Amikor az ember materialistává lesz, más szóval, amikor az ember azt kezdi hinni, hogy a világ anyagból lett és van, és ehhez az anyaghoz ragaszkodik és belekapaszkodik, és az anyag számára komolyság, környezet, vágy, vallás, akkor az ember homályosan megérzi, hogy ő is ilyen lehullott és kiokádott, leporlott és összetört, csatornába és szemétdombra került valami. A természet spirituális erőivel való kapcsolatról lemondott, a kozmoszról levált, irtózatot katasztrófa következtében megrekedt csökevény. Szellemi vonatkozását elvesztette, ezért visszaképződik és elsüllyed. Ebben a felfogásban világossá válik, hogy a modern primitív csöcselék miért materialista, és miért kell hogy az is legyen. Az is érthető, hogy a tömegvallás miért szükségképpen, akár történeti, akár egyéb, de materialista. A tömegnek már csak egyetlen utolsó életlehetősége van, és ez az anyag.

Az a primitivizmus, amelyben a modern tömeg él, és amely a visszaképződésben nemsokára annyira jut, hogy egyenlővé lesz a pápuákkal és négekkel, már nem is élhet másutt, csak az anyagban. A kiokádott fajfoszlányok és gyülevész népexcrementum csak ott érzi jól magát, ahová való, a világról levált szemétdombon. Ebből aztán másvalami is érthetővé válik, az, hogy a gyülevész csöcseléket a francia miatt hívják *canaille-nak*, itt pedig miért hívják söpredéknek.

15.

Baadertől azonban egyebet is meg lehet tudni. A világnak nincsen olyan része, amelyben magasabb erők ne tartózkodnának. A természet, a lélek és a szellem Hatalmak, vagy ahogy Baader írja, spirituális képességek lakóhelye. Az anyagban is élnek Hatalmak. Természetesen olyanok, amelyek idetartoznak és idevalók. Nem spirituálisak, hanem éppen anyagiak. Az anyagban, mint minden egyébben, a döntő az, hogy milyen kapcsolatban van az erőkkel, milyen erők szállták meg, és azok milyen hatást fejtenek ki. A természetben, a lélekben és a szellemben lakó Hatalmak kisugárzó erejét a görögök észrevették, és ez a hagyomány reánk maradt. Platón ezt az emberre ható és az embert vonzó immateriális sugárzást ideának nevezte el. Az idea olyan belső kép, amelynek segítségével a magasabb Hatalom az embert magához emeli. Az anyagból is sugárzik valami, de az nem idea, hanem annak éppen az ellenkezője. A görögök erről semmit sem tudtak. Nietzsche szavával élve, abban, hogy ezt észrevegyék, pszichológiai felületességük megakadályozta őket. Az idea ellenkezőjét, az anyagban lakó erők sugárzó képeit Paracelsus vette először észre, és *evestrum*nak nevezte el. Az idea felemelő kép, az *evestrum* lehúzó és lerántó. Az idea tisztító és fényes, az *evestrum* sötét és szennyező. Aki az ideák világa felé él, nemesedik, fölemelkedik, egyre harmonikusabb, értelmesebb, mélyebb, gazdagabb lesz. Az idea a makropsziché legfontosabb tápláléka. Nélküle magas, nagy, teljes és szép élet nincs. Az idea képeivel emelik magukhoz a Hatalmak a feljűk megnyíló embert. Az *evestrum* az anyagban lakó sötét és romboló erők sugárzása, a mikropsziché tápláléka, amely elsüllyeszt és megbénít, megbutít és összemorzsol. Az anyag, ahogy Baader írja, "az özvegyen maradt természet", mert szellemférje meghalt, és most elárvultán a világ gonosz, vad és tompa erői szállták meg. Ezek az erők az *evestrumokkal* húzzák magukhoz az embert, ha az anyag felé kinyílt. Az *evestrum* lényeges tulajdonsága, hogy obszcén és kapzsi. Ezek a legfőbb démonikus képek, amelyekkel a sötét Hatalmak az embert magukhoz ölelik.

16.

A primitív ember tele van rémmel, szörnyeteggel, megfoghatatlan aggodalmakkal, és úgy érzi, hogy gonosz szemek nézik, amelyeknek bénító varázsát csak mágikus praktikákkal űzheti el. Abban az állapotban él, ahol mintha szennyes és ragadós kezek nyúlálnának nyirkos érintéssel, s mintha állandóan szégyentelen ördögi alakok üldöznék, amelyek elől csak pillanatokra tud elrejtőzni. A primitív ember a kollektív tudattalan sötétségben az *evestrumok* bűvöletében él. S a tömeg materializmusának jelentősége teljes reménytelenségben itt bontakozik ki. *Anima est ubi amat* - és ha az ember az anyagba néz, és lelkét az anyagba teszi, *evestrumot* nemz és nevel magában, obszcén és kapzsi jeleket, amelyek mint a gonosz szemek merednek rá, démonikus varázssal

bénítják és üldözik, fogdossák és fojtogatják. A tömeg materializmusának értelme az, hogy az embert az anyagban lakó sötét Hatalmak befogják és bezárják, és az anyagvilágban elsüllyeszti: az anyag világába, vagyis a szubsztanciátlan szemétdörmbe, ahol a természetről levált hulladék gyűlik és fortyog, és démonok dagasztják szüntelen ördögi vinnyogással. Ezért minden primitív tömegtulajdonság kétségtelen ismertetőjele az idiotizmus mellett a démonikus megszállottság. A primitív *chaotisches Unwesen* - emberi rangjáról leköszönt és elveszett káoszlény, az anyaggá lett ember. A mai tömegnél látható primitivizálódás nem egyéb, mint ahogy a természetről levált rész szubsztanciátlaná, anyaggá lesz, amit aztán a démoni hatalmak szállnak meg - az emberiségről letöredezett rész is szubsztanciátlan, kaotikus lényé válik, amely meghülyülten a sötét Hatalmak martaléka lesz.

17.

A legnagyobb veszély, ami egy népet fenyeget, nem az, hogy szolgaságba süllyed, és hatalmasabb, nagyobb számú, erőszakosabb nép számára dolgoznia kell. Szolganépek lehetnek nagyok, a szegénység, a munka, a megalázás ellenére élhetnek magas sorsot. A legnagyobb veszély, ami egy népet fenyeget, hogy primitívvé válik, hogy eldobja magától a tudatos gondolkozást és tudatos gondolkozót, s ezzel a tudattalanság óceánjába merül, így válik csöcselékké, söpredékké züllik és oszlik fel, és elsüllyed oda, ahová az őserdő indiánjai, négeri és a tundrák eszkimói és az ausztráliai sivatag pápuái.

18.

A legnagyobb rang, amit egy nép elérhet, nem a kultúra, nem az, hogy szellemivé válik. Egyetlen szóval sem éltek vissza annyit, mint a szellemmel. A szellem nem szuverén világalkotó szubsztancia, hanem az erőknek, Hatalmaknak és isteneknek éppen olyan megnyilatkozási területe, mint a természet és a lélek. A szellem csak akkor aktív, ha magasabb erő, hatalom vagy isten szállja meg, egyébként üres, passzív, tehetetlen és terméketlen. De ha aktív, akkor is lehet démoni, ördögi, romboló, negatív, lehet nemes, kritikus, tiszta, komoly - lehet magasztos, tündöklő és isteni. Azt, hogy a szellem önmagában álló absztrakt szubsztancia, csak a szellemtudósok hiszik, ezeket pedig a legjobb egyszer s mindenkorra játékon kívül hagyni.

A szellem önmagában negatív: minden meg nem kötött és meg nem szentelt szellem sátáni, mondják a keresztény gondolkodók. Egy nép lehet kulturált és szellemi, mégis terméketlen, félelmetes, gonosz és elvetemült. A legnagyobb rang, amit egy nép elérhet, hogy megszentelt életet él. A nagy népek nem a kultúrnépek. Vannak egészen nagy népek, amelyek nem alkotnak kultúrát, és talán nem is fognak. Az ember értékét attól függővé tenni, hogy milyen látható tárgyakat alkotott, nem lehet. Az ember értéke sorsának tisztaságán és az isteni erőktől való

megérintettségén múlik. A nép értékét nem lehet attól függővé tenni, hogy létét milyen eszközökkel könnyítette és szépítette meg. A nép rangja egzisztenciájának megszentelt voltán múlik.

19.

Amikor körülbelül száz évvel ezelőtt Kierkegaard a barbárság betörését észrevette, a helyzet reménytelen volt. Amikor Nietzsche élt, kétséges. Amikor a világháború táján a *Nyugat alkonyára* feleszméltek, a népvándorlás értelme már nyilvánvalóvá lett. Száz évvel ezelőtt úgy tűnt, hogy az emberiség nyomtalanul és szégyenteljesen elmerül. Nietzsche korában kétséges volt, hogy az ember, akiben Nietzsche hitt, a világot meg tudja-e menteni. A világháború táján ez az ember már élt. Döntő azonban a legutóbbi húsz esztendő viszonylagos nyugalma volt. Ez alatt az idő alatt az új emberfaj ki tudott fejlődni és meg tudott erősödni és magára tudott eszmélni.

Uspenszkij írja, hogy az egész földön, faji, népi, vallási, társadalmi, műveltségi, területi, korbelti, nembeli különbségektől teljesen függetlenül, tökéletesen új, hatodik emberfaj van kialakulóban. A *new race* - az új emberfaj kialakulása, keletkezése, kibontakozása érthetetlen nagy misztérium. Amíg ennek a fajnak a Föld minden táján elszórt tagjai - akár dél-afrikai bányában, akár amerikai farmon, japán hadihajón, balkáni kis faluban, norvég konzervgyárban, londoni külvárosban mint segédlelkész vagy munkás, vagy hivatalnok, vagy katona, vagy rikkancs, vagy sebész - egyedül állottak, önmaguk előtt is úgy tűnt, hogy abnormis, lehetetlen lények, akik környezetükkel és világukkal nemcsak hogy nem tudnak megegyezni, hanem azzal egyetlen lényeges pontban sem érintkeznek. Ezek az emberek a Földön elszórva, magukban voltak, környezetüktől sarokba állítva és mellőzve. Idegenek voltak. Mert valóban idegenek voltak. Az új fajból minden valószínűség szerint igen sok ember el is veszett. Ki tudja, hogyan? Egy része öngyilkos lett, egy része elzüllött, inni kezdett vagy fellázadt, a törvénybe ütközött és börtönbe került. Egy része kedélybeteg lett vagy megzavarodott. Végül a faj keletkezésének misztériumához teljesen hasonló, érthetetlen, újabb nagy misztérium volt, hogy az új faj képviselőiben lassan kifejlődött a tudat: már nem vagyok egyedül. Az még titok, hogy a hozzám hasonlóak hol vannak. De már tudom, hogy vannak, és ha találkozom velük, felismerem őket anélkül, hogy egyetlen szót is váltanánk. Amíg valamilyen emberből csak egy van, kivétel, ha kettő, különös, ha három, már közösség. Egyelőre még csak nyomokban. A harmadik nagy misztérium - a találkozás és egyesülés - még késik.

A hatodik fajról szóló tanítás nem veszélytelen. Nem azért, mert bárki, még a legprimitívebb tömeglény is azonnal meg van győződve róla, hogy ő az új fajhoz tartozik. A tanítás veszélye abban van, hogy az özőnvíz kozmikus katasztrófájának kellős közepén, ma, a megmentő Noé-bárkát túl korán építi meg, és a menekülés reményével kecsegtet, holott még

senki sem tudhatja, hogy a menekülésnek van-e lehetősége. A hatodik fajról szóló tanításban van valami profetikus, és azonnal érezni, hogy a gondolatot az isteni rejtély atmoszférája veszi körül. De ez még csak veszélyesebbé teszi. Egyelőre a gondolatot nem szabad másnak tekinteni, mint szimbólumnak: út, amely mindenkinek nyitva áll, és lehetőségnek, hogy mindenki tartozhat oda vagy ide. Csak rajta múlik. Ha a tudatos gondolkodáshoz nyúl, nyitva áll előtte a bárkába való belépés. Ha elsüllyed a tömegbe, kizárja magát a hatodik fajból. De még így is vigyázni kell. Aminek származása isteni, az az embernek túl sok. Ember, légy éber és erős!

20.

A küzdelem már eldőlt, anélkül, hogy a harcra sor került volna. A hatodik faj és a tömeg sohasem állottak egymással szemtől szembe, kezükben fegyverrel, hogy az ütközetet megvívják. Tulajdonképpen nem is találkoztak. A tömeg már teljesen az anyagba készült leszállni, amikor a Földön az új faj megjelent. A két ember nem nézett soha egymás szemébe. Csak az egyes emberi lények harcolnak, látszólag egyéni harcot. A háttér metafizikai. A küzdelem még tart, ha kimenetele nem is kétséges. Az ember csak a Hatalmak eszköze, s ha valaki közülünk győz, a bennünk lévő Hatalom győz.

Mi dönti el, hogy az ember hová tartozik, az özönvízben elmerülő tömeghez, vagy a hatodik fajhoz? Az odatartozás mindenképpen végzetes. A mai életrendben elfoglalt helyzet pedig semmit sem jelent. Sok pénz, világi vagy egyházi hatalom, származás, műveltség, szellem nem juttat előnyhöz. Erőfeszítés sem. Tudás sem. Vallás sem. Tehetség sem. Még zsenialitás sem. Ezt a tömeg, ha nem is tudja, nagyon jól érzi. És ez az, ami a hatodik faj emberének helyzetét életveszélyessé teszi. A tömeg minden tagjában egyöntetűen titkos egyetértés él, hogy az új fajt elnyomja, elhallgattassa és letörje. Hogyha ő maga már elsüllyed, senki se maradjon felül. A tömegben a kimagasló, értékes jelenségek lerombolása járványszerűen fellépett. A pusztítás a legtöbb esetben céltalan és célt tévesztett. Nagyobbára egyáltalán nincsen szó az új faj jelentkezéséről, mindössze csupán egyéni előretörésről. A tömeg azonban ezt sem tűri. Az összes kisdedit kiirtják abban a reményben, hogy az az egy is közöttük lesz, aki veszedelmessé lehet. De az az egyetlen Egyiptomban van. És mindig, minden esetben Egyiptomban van. Kiirtanak egy sereg embert, s akit halálra keresnek, megmenekül. A keresés tovább folyik. Aki egy hüvelykkel magasabb, már gyanús. Csak szolgálának és pojacának szabad lenni, minden egyéb tilos. A tömeg, már tudjuk, nem elmegyenge, ahogy még a jóhiszemű Le Bon hitte, hanem a sátáni idióta. Még ma is azt hiszi, hogy uralomra jutott, és a világ fölött a hatalmat átvette. Ebbe a tévedésbe komoly szellemiségek is beleesnek. Azért beszélnek új népvándorlásról és a barbárság betöréséről és kollektív uralomról. Nincs itt szó semmiféle

uralomról. A katasztrófa nem a barbárság feltörése, hanem az özönvízbe való elsüllyedés. És ez az, ami ma történik. Nem az uralom kérdése ez, hanem a tömeghalálé.

A tömeg tudattalanságára semmi sem jellemzőbb, mint az, hogy e pillanatban a világ urának hiszi magát, holott a halál torkában van. S még itt is ellenfeleit keresi. Azt hiszi, hogy győzelmét fenyegetik. Nem veszi észre, hogy amennyiben valaki szavát felemeli, azt az ő érdekében teszi. S néma szövetség van a tömeg tagjai között, hogy a veszedelmes lényt szabad és kell irtania. Tapasztalni a társadalom minden területén és teljesen egyöntetűen, hogy a tömeg hogyan nyomja el szisztematikusan, bár ösztönszerűen azt, akikben az újat megszimatozza. Ezt a lényt szabad leütni, szabad és kell kifosztani, elnyomni, megcsalni. Nem szabad szóhoz juttatni. Ehhez a néma szövetséghez való tartozás a tömeg ismertetőjele.

A hatodik faj ismertetőjeléről beszélni nem lehet. És ha valaki ezt meg merné tenni, meg nem engedett módon már magát minősíteni igyekezne. Sőt, szimbólumot szó szerint venne. És ezzel már éppen ítélné önmaga fölött: azzal, hogy a tömeghez tartozónak vallja magát. Csak egyet lehet kimondani holtbiztosán: az új faj emberének azt, ami ma történik, az utolsó és legkisebb mozzanatig meg kell értenie. A tömegesedést és primitivizálódást át kell élnie és le kell győznie. A tudattalan óceánt asszimilálnia kell és magába fel kell vennie és azon túl kell lépnie. Az evestrumot nem szabad félredobni: fel kell szívni és meg kell emészteni. Az új fajhoz csak az tartozhat, aki a primitívet önmagában fölemelte és megnemesítette - személyének alkotórészévé tette, de átvilágította -, az özönvizet átélte, és az elmerülésben végzetesen részt vett, és alászállt a sötétség Hatalmai közé, de megerősödve és teljes tudattal a világosságba visszatért.

21.

Ami most, ebben a pillanatban a legfontosabb, azt jó, ha mindenki teljes komolysággal átgondolja. A primitív ember nem az ősember. A primitív kései visszaképződés nyomán keletkezett, katasztrófák következtében letöredezett hulladék. Minden primitív nép keletkezésénél a maihoz hasonló katasztrófa áll. Az egyre nagyobb mérvű tömegesedés drámájának vége, hogy a tömeg a tudattalanban elmerül. Egy része visszatér az őserdőbe. Más része a nagyvárosban, a gyárakban és a munkástáborokban halmozódik fel. Ez elvégre formai kérdés. A világgalkotásból azonban egyszer és mindenkorra kikapcsolódik, mert anyaggá válik.

Az ősi és első ember nem az anyagból, a sötétségből merült fel, nem, mint a materialista tudomány állította, az ember primer fokozatban állat volt, és a tudattalan óceánból lépett ki. Az első ember a világ ősi alapformája volt. Kozmikus jelenség. Őslény, akikben az isteni származás világos tudata

élt. Az ősi ember a *homo aeternus*, az örök ember. Nem anyagból van és volt, hanem a természet-szellem-lélek egysége, s akinek létét tudatosan választott ideák, felső Hatalmak sugárzó jelképei irányítják. Az ősi embernek ismertetőjele a nagy és világos értelem, vagyis tisztán él benne a logikus gondolkozás értelme, az érzék a világ ősharmóniájának felismerésére. Az ősember a makropsziché. Mert az ember nem földi, anyagi lény, hanem kozmikus rang. Az ősember az isteni ember.

22.

Az új helyzetre való tekintettel a dolgok megértését újból kell kezdeni.

Vagy, ami még fontosabb: aki ebben az új helyzetben a dolgokat meg akarja érteni, annak az egészet előlről kell kezdenie.

És ami még ennél is fontosabb: az embernek még sohasem volt annyira szüksége az isteni értelem fényének segítségére, mint most, amikor a dolgok megértését újból és előlről kell kezdenie.

Ez nagyjából annak a világváltozásnak az értelme, hogy a Föld és az emberiség a Vízöntő jelébe lép.